

Univerzita Karlova v Praze
Husitská theologická fakulta

Sylva Ondrejičková

Italský a sicilský *pijut* v dobovém kontextu a jeho jedinečný přínos pozdější
básnické tvorbě

(z hlediska hermeneutických principů)

Italian and Sicilian Piyyut in contemporary Context and its unique Contribution
to further poetical Output

(from the point of hermeneutical Rules)

Autoreferát doktorské dizertační práce

Praha, 2011

Úvod

Současný stav řešení problematiky doma i v zahraničí

Tato dizertační práce přispěla k reevaluaci středověké hebrejské poezie pro specializované bádání. Navazuje na nálezy badatelů minulých dvou staletí, kteří odkrývali dynamiku řetězce vlivu klasické palestinské a post-klasické hebrejské poezie Středomoří na poezii Apeninského poloostrova a Sicílie a dále na aškenázskou tvorbu dle jednotlivých ritů s přihlédnutím ke klasifikaci E. D. Goldschmidta. Předkládaná dizertační práce prohloubila při své realizaci interdisciplinární aspekty reflexe specifických hermeneutických principů ve středověké hebrejské poezii. Primární a sekundární zdroje jsou popsány s důrazem na jejich význam.

Pro studium hermeneutických principů v rabínské literatuře a v literatuře *midrašim* jsem zohlednila přínos badatelů již od 19. století W. Bachera,¹ S. Liebermanna,² A. Mirského,³ Š. Elicur,⁴ J. Fraenkela,⁵ D. I. Brewera,⁶ M. Kruppa,⁷ specifický pohled E. Hollender⁸ a v českém prostředí zejména B. Noska.⁹

V oblasti poetických žánrů doceňuji význam bádání již L. Zunze,¹⁰ a ve 20. století A. M. Habermanna,¹¹ E. Fleishera,¹² Š. Elicur,¹³ L. J. Weinbergera¹⁴ a v českém prostředí především J.

---

¹ BACHER, Wilhelm. *Die Agada der Tannaiten : Von Akiba's Tod bis zum Abschluss der Mischna 135 bis 220 nach der gew. Zeitrechnung.* 1. německé vyd. Svazek II. Strassburg i. E. : Karl J. Trübner, 1890. 578 s.

BACHER, Wilhelm. *Die exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur.* 2. německé vyd. Svazek I, II společně v jednom svazku. Hildesheim : Georg Olms Verlagsbuchhandlung, 1965. 258 s.

² LIEBERMAN, Saul. *Greek in Jewish Palestine : Studies in the Life and Manners of Jewish Palestine in the II-IV Centuries C. E.* 1. anglické vyd. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 5704 – 1942. 207 s.; LIEBERMAN, Saul. *Hellenism in Jewish Palestine. Studies in the Literary Transmission Beliefs and Manners of Palestine in the I Century B.C.E. – IV Century C.E.* 1. anglické vyd. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 5711 – 1950. 231 s.

³ MIRSKÝ, Aharon. *Machcavtan šel curot ha-pijut : cmichatan ve-hitpatchutan šel curot ha-šira ha-erec jisra'elit ha-kduma.* 2. hebrejské vyd. Jerušalajim - Tel Aviv : Hoca'at Šoken, 1969. 129 s. ISBN neuvedeno.

⁴ ELICUR, Šulamit. *Midraš u-fsuko be-re'i ha-pajtanut. Sinaj*, 1986, roč. 99, s. 99–109.

⁵ FRANKEL, Jona. *Darkej ha-agada ve-ha-midraš.* Svazky I-II. 1. hebrejské vyd. Tel Aviv : Be-a'‘M – Jad le-talmud, 1996. 777 s. ISBN neuvedeno.

⁶ BREWER, David Instone. *Techniques and Assumptions in Jewish Exegesis before 70 CE.* 1. anglické vyd. Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1992. 299 s. Edice Texte und Studien zum antiken Judentum 30. ISBN 3-16-145803-6.

⁷ KRUPP, Michael. *Einleitung in die Mischna.* 1. německé vyd. Ein Karem – Jerusalem : Lee achim sfarim, 2002. 120 s. ISBN 965-7221-10-2.

⁸ HOLLENDER, Elisabeth. *Fortschreibung der Aggada. Zur Verwendung rabbinischer Literatur im Piyut-Kommentar. Trumah : Studien zum jüdischen Mittelalter*, 2002, roč. 12, s. 35-53.

HOLLENDER, Elisabeth. *Piyut Commentary in Medieval Ashkenaz.* 1. anglické vyd. Berlin - New York : Walter de Gruyter, 2008. 271 s. Edice Studia Judaica Forschungen zur Wissenschaft des Judentums, svazek XLII. Günter Stemberger (ed.) ISBN 978-3-11-019664-1.

⁹ NOSEK, Bedřich. *Zjevená Tóra ze Sinaje a její obsah podle rabínského judaismu. Theologická revue*, 2005, roč. 76, s. 302-323; NOSEK, Bedřich (ed.) *Pirkej avot : Výroky otců.* 1. české vyd. Praha: Sefer, 1994. Hebrejská část 55 s. Česká část 184 s. Edice Texty svazek 1. ISBN 80-900895-7-7.

¹⁰ ZUNZ, Leopold. *Synagogale Poesie des Mittelalters : Die synagogale Poesie.* 1. německé vyd. Svazek 1. Berlin : A. Freimann - Louis Gerschel, 1855. 491 s.; ZUNZ, Leopold. *LG.*; ZUNZ, Leopold. *Zur Geschichte und Literatur.* 1. německé vydání. Svazek 1. Berlin : Verlag von Veit, 1845. 607 s.; ZUNZ, Leopold. *Nachtrag zur Literaturgeschichte der synagogalen Poesie.* 1. separátní německé vyd. Berlin : Adolf Cohn Verlag and Antiquariat, 1867. 76 s. (celkové počítání stran společně s *Literaturgeschichte der synagogalen Poesie*, 742 s.)

¹¹ HABERMAN, Avraham Meir. *Toldot ha-pijut ve-ha-šira.* 1. hebrejské vyd. Svazek II. Ramat Gan : Hoca'at Masada, 1972. 336 s. ISBN neuvedeno.

¹² FLEISHER, Ezra. *Bchinot be-šira pajtanej Italija ha-ri'šonim. Ha-sifrut*, April 1981, roč. 30-31, s. 131-167.

Šedinové.¹⁵ Dále z lingvistického hlediska se opírám o přínos k analýze středověkého básnického hebrejského vyjádření v dílech L. Zunze, M. Zulaye,¹⁶ J. Kutschera¹⁷ a J. Jahaloma.¹⁸

Problematiku identifikace hermeneutických principů v pajtanském podání otevřel badatel Aharon Mirsky ve svém díle „*Machcavtan šel curot ha-pijut : Cmichatan ve-hitpatchutan šel curot ha-šira ha-erec jisra'elit ha-kduma*“ („*Původ forem pijutu : Růst a vývoj forem starodávné písně Erec Jisra'el*“).¹⁹ Přináší rovnoměrně strukturované zpracování využití *midot* v pre-klasické, klasické i částečně post-klasické tvorbě *pajtanim* a rozbor jejich hypotextového základu, i terminologii užívanou k vymezení principů v rabínském hypotextu.²⁰ Pouze výjimečně se žel odkazuje na hebrejské středověké básnictví na evropské půdě. Druhotným výstupem jeho bádání se ukázalo odkrytí postupu rýmu a metriky od agadického podání k pijutu.²¹ Ze série zpracovávaných *midot*, pokud ji srovnáme se sumářem třiceti dvou principů pro interpretaci agadické látky, zvolil pouze některé. Domnívám se, že je velmi prospěšné nalézt a rozebrat i opomíjené principy. Výsledky zkoumání vybraných *midot* A. Mirským, jak si přeji prokázat, je patrně nutné přehodnotit pro sféru v hebrejském básnictví na evropské půdě. Pro danou reevaluaci hovoří skutečnost, že struktura poetických žánrů i volných liturgických příležitostí, pro něž bývaly básně určeny, se výrazně lišila od původního světa *pajtanim* palestinských provincií. Nové podmínky pro poetickou produkci společně

FLEISHER, Ezra. *Ha-jocerot be-hithavutam ve-hitpatchutam*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at sfarim A'Š J' L Magnes - ha-Universita ha-Ivrit, 1984. 795 s. ISBN neuvedeno; FLEISHER, Ezra. *Širat ha-kodeš bi-jmej ha-bejnajim*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Bejt hoca'a Keter Jerušalajim be-a'M, 1975. 527 s. ISBN neuvedeno.

¹³ ELICUR, Šulamit. Le-gilgulej ha-chidatijot ba-pijut ha-mizrachi me-re'šito ad ha-me'a ha-jud-bejt. *Pe'amim*, 1994, roč. 59, s. 14-34.

¹⁴ WEINBERGER, Leon J. *Jewish Hymnography : A Literary History*. 1. anglické vyd. London – Portland : The Littman Library of Jewish Civilization, 1998. xxiii, 492 s. ISBN 1-874774-30-7.

¹⁵ ŠEDINOVÁ, Jiřina. *Hebrejská lyrickoepická poezie v Českých zemích v polovině 17. st.* 1. české vyd. Praha : vlastním nákladem, 1989. 203 s. Kandidátská disertační práce. ISBN neuvedeno.

¹⁶ ZULAY, Menahem. *Ha-eskola ha-pajtanit šel rav Sa'adja ga'on*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at machon Šoken le-mechkar ha-jahadut le-jad bejt-midraš ha-rabanim be-Amerika, 1964. 289 s.

¹⁷ KUTSCHER, Eduard Yechezkel. *A History of the Hebrew Language*. Kutscher, Raphael (ed.) 1. anglické vydání. Jerusalem - Leiden: The Magnes Press - The Hebrew University - E.J.Brill, 1982. 306 s. Orig.: *Toledot ha-lašon ha-ivrit*. ISBN 965-223-397-8; KUTSCHER, Jechezkel Eduard. Lešon ChaZal : Ktav jad Kaufman – av text. In Lieberman, Saul (ed.), Avramson, Šraga – Kutscher, Jechezkel (eds.) *Sefer Chanokh Jalon*. 2. hebrejské vydání. Jerušalajim : Hoca'at Kirjat Sefer, 1967. s. 251-280.

¹⁸ JAHALOM, Josef. *Sfat ha-šir šel ha-pijut ha-erec jisra'eli ha-kadum*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at sfarim A'Š J' L Magnes - Ha-universita ha-ivrit, 1985. 218 s. ISBN 965-223-605-5.

¹⁹ Poprvé vydán v sedmém svazku studií Institutu pro výzkum hebrejské poezie v Jeruzalémě *Jedi'ot ha-machon le-checher ha-šira ha-ivrit bi-rušalajim* (Jerusalem – Tel Aviv 1958). Užívám druhé vydání téhož díla. MIRSKY, Aharon. *Machcavtan šel curot ha-pijut : Cmichatan ve-hitpatchutan šel curot ha-šira ha-erec jisra'elit ha-kduma*. 2. hebrejské vyd. Jerušalajim – Tel-Aviv : Hoca'at Šoken, 1969. 129 s.

²⁰ A. Mirsky volil pro úvodní nastínění hermeneutických principů pasáže z midrašim bez reflexe jejich propojení a rozdílů vůči jejich literárnímu ztvárnění v rámci 32 principů ve starší textové tradici *Mišnat rabi Eli'ezer*. MIRSKY, A. *Op. cit.*, s. 11nn.

²¹ In MIRSKY, A. *Op. cit.*, s.23-34. Zkoumané pasáže a jejich zhodnocení A. Mirským vyneslo na světlo ideu tendence k rýmu v agadických pasážích v prostředích symetrie, která postupovala pasáže utvářené podle hermeneutických principů. Tato tendence se paralelně plně rozvinula v palestinském básnictví. Reflexí tohoto procesu A. Mirsky odpověděl na stěžejní otázku 60. let v bádání nad hebrejským básnictvím: Odkud vstoupily do novohebrejské poezie rým a metrika? Z vnější inspirace Nokolních poetických tradic? Z vlastní tradice biblického básnictví? Spojením těchto několika prvků? Srov. dále SCHIRMANN, Chajim. Hebrew Liturgical Poetry and Christian Hymnology. *Jewish Quarterly Review New Series*, 1953-1954, č. 44, s. 123-161.

s historickými událostmi zcela jistě ovlivnily preferenci či potlačení stávajících užívaných *midot*. Domnívám se, že také ovlivnily způsob jejich využití i podání z hlediska frazeologie.

Cíle bádání

Na intertextové bázi tato doktorská dizertační práce doložila relevantnost hermeneutických pravidel rabínské a midrašické literatury jako stavebního prvku pro výstavbu hebrejské středověké verše. Odstínila explicitní vyjádření hermeneutického pravidla od implicitního vyjádření, soustředila se na odlišení konvenčnosti aplikace hermeneutického pravidla v poetické tvorbě *pajtanim-chazanim*, znalců rabínské literatury. Ocenila využití daných pravidel a jejich provázání s charakterem synagogálního liturgického rámce dle požadavků *tesuvot* r. Natronaje. Prokázala v jednotlivých případech přechod od užití hermeneutického pravidla k poetické technice a jejich provázání.

Doložila dynamiku recepce pravidel ve verši klasického palestinského období, post-klasického hebrejského básnictví Středomoří, básnictví Apeninského poloostrova a Sicílie a aškenázských regionů, která se vyznačuje postupně ústupem od mnohvrstevnatého i inovativního přístupu ke kompozici verše ve prospěch konvenčního zpracování a přenosu důrazu na specifikovaná hermeneutická pravidla.

Tato práce doložila jev asociace hermeneutických pravidel, která byla diferencována v uvedených sumářích, zejména v tana'itském sumáři třiceti dvou pravidel podle r. El'azara b. Jose ha-gelili.

Domnívám se, že tato práce dokládá překvapivý dynamismus hermeneutického principu v jeho tradování mezi rabínskou literaturou, midrašickou literaturou a *pijutim*. Když byla v této práci rozvinuta dynamika aplikace hermeneutického principu mezi jednotlivé regiony pajtanské tvorby, prokázalo se specifické pojetí hermeneutického principu ve stádiích jeho tradování, jeho charakter ve vnímání *pajtanim* v kontrastu s pojetím rabínské literatury druhého století o. l., v němž byly principy shrnuty do jednotlivých sumářů. Disertace odpověděla na otázku, zda hermeneutický princip zůstává ve vybraných sekvencích středověké hebrejské literatury konstantní entitou. Dospěla k závěru, že nejen samotný text *pijutim* a jeho hypotext, ale i hermeneutické pravidlo lze klasifikovat jako „open text“ („rozevřený text“).

Metodika bádání

Metodika zahrnuje popis práce s prameny, způsob dešifrování hebrejské středověké verše, na jehož základě bude teprve možné nalézt a ohledat míru využití hermeneutického principu, jeho svébytnost, propojení s kompozicí básně či jeho využití jako literární techniky.

Specializace na hermeneutické principy v oblasti pijutu přináší obohacující perspektivu na významnou stavební jednotku v prostředí literární synagogální aktivity, kterou lze touto optikou

přiblížit blíže k TaNaChu, rabínské a midrašické literatuře na základě přístupu intertextovosti. Předkládaná doktorská dizertace se vyrovnává s mnohočetnou tváří tvorby synagogálního básnictví, mezi které patří liturgický aspekt minhagu, aspekt poetických výrazových prostředků, *topoi*, aby prozkoumala regionálně vymezenou oblast pod předpokládaným palestinským básnickým vlivem ve větším sepětí s rabínskou učeností v kontextu oboru Judaistika.

Metodika předkládané doktorské disertační práce postupuje po sémantickém vymezení stěžejních termínů k samostatné analýze na základě kodikologického a knihovědného bádání a heuristiky kritických vydání *machzorim* apeninských a aškenázských ritů a relevantních edicí děl středověkých hebrejských básníků. Dále jsem postoupila ke komparaci primárních textů liturgické hebrejské středověké poezie se zaměřením na aplikaci hermeneutického principu na strukturu jednotlivých veršů, slok a celé struktury básní. Tento postup mne vede k vymezení relevantního výčtu hermeneutických principů pro tuto doktorskou disertační práci. Sumarizace výsledků bádání ve verších palestinského klasického hebrejského básnického období slouží k následné konfrontaci s postupem ve středověké hebrejské poezii Apeninského poloostrova a franko-německých regionů. Závěrečná syntéza analyzovaného a komparovaného materiálu doloží proces tradování a nosnost hypotextu pro začlenění hermeneutického principu do verše liturgické hebrejské středověké poezie. Součástí syntetického dopracování doktorské disertační práce se stala konfrontace výsledků studií moderní hebrejské sekundární literatury.

Ve srovnání příkladů z díla básníků Provincie palestina, kteří integrovali uvedená schémata do vlastní tvorby, Apeninského poloostrova a aškenázských regionů rozvine práce komparaci předávání řetězce uplatnění hermeneutických principů.

Originální znění hermeneutických principů, u kterých bylo možné prokázat zaujetí básníků v jejich tvorbě, bylo vzhledem k blízkosti pijutu k agadickému podání zvoleno z celistvého znění *Mišnat rabi Eli' ezer* dle kritické hebrejské edice H. G. Enelowa.

Obsah a struktura práce

1. Úvod

2. Hebrejská středověká poezie a její reevaluace, výběr pramenů a metoda doktorské disertační práce

2.1. Potřeba reevaluace středověké hebrejské poezie

2.1.1. Privace literatury k problematice hermeneutického principu v básni

2.1.2. Jiný náhled na závislost středověkého hebrejského básnictví Apeninského poloostrova na vzoru z klasické středověké palestinské básnické tvorby

2.1.3. Přímé propojení aškenázského hebrejského básnictví s apeninskými předchůdci a zaměření na podíl hermeneutického principu ve výstavbě verše

2.2. Použité dochované zdroje děl básníků a jiná literatura

2.3. Metodika

2.3.1. Práce s prameny

2.3.2. Dešifrování pijutového verše

2.3.3. Identifikace užití hermeneutického principu ve verši ze středověké básnické tvorby

3. Pojmové vymezení středověké hebrejské poezie

3.1.1. Sémantická explikace pojmu *pijut*

3.1.2. Problematika autorství

3.1.3. Tvorba regionů Apeninského poloostrova a Sicílie a jejich problematika

3.1.4. Vliv na aškenázské machzorim i tvorbu aškenázských básníků

3.2. Básnický žánr na pozadí dobového kontextu a edukace básníků

3.3. Explikace hermeneutického principu

3.3.1. Terminologické vyjasnění pojmu hermeneutický princip

3.3.1.1. *Kelal*

3.3.1.2. *Mida*

3.3.1.3. *Netiva*

3.3.2. Hermeneutický princip jako jednotka sdělení

3.3.3. Důvod existence hermeneutického principu a výsledek jeho uplatnění

4. Chronologický vývoj básnické hebrejské tvorby v regionech Apeninského poloostrova a přilehlé Sicílie

4.1. Oblast apulijsko-kalábrijská v 9. a 10. století o. l.

4.2. Římští *pajtanim* v 10. století

4.3. Počátek sicilské hebrejské básnické tvorby v 9.-11. století

4.4. Apulijští *pajtanim* v 11. století o. l.

4.5. *Pajtanim* v římském prostředí v 11. století

4.6. *Pajtanim* v apulijsko-kalábrijském regionu ve 12. století

4.7. *Pajtanim* v římském prostředí ve 12. století

4.8. Hebrejské básnictví na Sicílii ve 12. století

4.9. Hebrejské básnictví apulijsko-kalábrijského regionu ve 13. století

4.10. *Pajtanim* v římském prostředí ve 13. století

4.11. *Pajtanim* na Sicílii ve 13. století

4.12. Římští hebrejští básníci v římském prostředí ve 14. století

4.13. Sicilští hebrejští básníci ve 14. století

4.14. Hebrejští básníci v severní a střední části Apeninského poloostrova v 15. století

4.15. Hebrejští básníci na Sicílii v 15. století

5. Sumáře ve funkci jádra soupisu hermeneutických principů jako předpoklad pro *midot* v hebrejském středověkém básnictví

5.1. Nejstarší sumáře

5.2. Uplatnění sumáře třiceti dvou *midot* ve středověkém hebrejském básnictví

5.3. Explicitní zhodnocení hermeneutických principů ve středověké hebrejské poezii

5.3.1. Termín *kelal*

5.3.2. Termín *mida*

5.3.3. Termín *netiva - derech*

5.3.4. Termín *jasad*

5.3.5. Termín *ramaz - ramuz*

6. Konkrétní aplikace neexplicitních hermeneutických principů

6.1. Princip *gezera šava*

6.1.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem

6.1.2. Definice termínu *gezera šava*

6.1.3. Paralelní technika *hekeš*

6.1.4. Výklad hermeneutického principu *gezera šava*

6.1.5. Hermeneutický princip *gezera šava* podle předchozího vzoru u římského pajtana Jechi'ela bar Avrahama

- 6.1.6. Hermeneutický princip *gezera šava* v aškenázském prostředí
- 6.1.7. Závěr
- 6.2. Princip *binjan av*
  - 6.2.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.2.2. Definice termínu *binjan av*
  - 6.2.3. Paralelní vyjádření hermeneutického principu
  - 6.2.4. Způsob aplikace a charakter hermeneutického principu *binjan av* v literatuře *midrašim*
  - 6.2.5. Hermeneutický princip *binjan av* podle pajtanského přepracování v palestinském klasickém hebrejském básnictví
  - 6.2.6. Hermeneutický princip *binjan av* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.2.7. Hermeneutický princip *binjan av* v aškenázském prostředí
  - 6.2.8. Závěr
- 6.3. Princip *mašal*
  - 6.3.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.3.2. Definice termínu *mašal*
  - 6.3.3. Výklad hermeneutického principu *mašal*
  - 6.3.4. Hermeneutický princip *mašal* podle vzoru v palestinském středověkém básnictví
  - 6.3.5. Hermeneutický princip *mašal* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.3.6. Hermeneutický princip *mašal* v aškenázském prostředí
  - 6.3.7. Závěr
- 6.4. Uplatnění principu *ke-neged* a jeho přeměna na formu *davar ve-hipucho* (od juxtaopozice k antagonismu)
  - 6.4.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.4.2. Definice termínu *ke-neged*
  - 6.4.3. Odvozená technika *davar ve-hipucho*
  - 6.4.4. Výklad hermeneutického principu *ke-neged*
  - 6.4.5. Hermeneutický princip *ke-neged* podle vzoru v palestinském středověkém básnictví
  - 6.4.6. Hermeneutický princip *ke-neged, davar ve-hipucho* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.4.7. Hermeneutický princip *ke-neged, davar ve-hipucho* v aškenázském prostředí
  - 6.4.8. Závěr
- 6.5. Princip *me'al*
  - 6.5.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.5.2. Definice termínu *remez*
  - 6.5.3. Paralelní technika *lašon nofel al-ha-lašon, me'al*
  - 6.5.4. Výklad hermeneutického principu *me'al*
  - 6.5.5. Hermeneutický princip *me'al* podle vzoru v palestinském středověkém básnictví
  - 6.5.6. Hermeneutický princip *me'al* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.5.7. Hermeneutický princip *me'al* v aškenázském prostředí
  - 6.5.8. Závěr
- 6.6. Princip *gematri'a*
  - 6.6.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.6.2. Definice termínu *gematri'a*
  - 6.6.3. Výklad hermeneutického principu *gematri'a*
  - 6.6.4. Hermeneutický princip *gematri'a* podle vzoru v palestinském středověkém básnictví
  - 6.6.5. Hermeneutický princip *gematri'a* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.6.6. Hermeneutický princip *gematri'a* v aškenázském prostředí
  - 6.6.7. Závěr
- 6.7. Princip *notarikon*
  - 6.7.1. Originální text ve znění *Mišnat rabi Eli'ezer* s překladem
  - 6.7.2. Definice termínu *notarikon*
  - 6.7.3. Paralelní techniky
  - 6.7.4. Výklad hermeneutického principu *notarikon*
  - 6.7.5. Hermeneutický princip *notarikon* podle vzoru v palestinském středověkém básnictví
  - 6.7.6. Hermeneutický princip *notarikon* v regionech Apeninského poloostrova
  - 6.7.7. Hermeneutický princip *notarikon* v aškenázském prostředí
  - 6.7.8. Závěr
- 6.8. Princip *mida ke-neged mida*
  - 6.8.1. Původní text principu *mida ke-neged mida* podle mišnického podání traktátu *Sota*
  - 6.8.2. Závislost principu *mida ke-neged mida* na principech sumáře asociovaného se jménem r. Eli'ezer a b. Josi ha-gelili
  - 6.8.3. Výskyt sousloví *mida ke-neged mida*

- 6.8.4. Výklad hermeneutického principu *mida ke-neged mida*
- 6.8.5. Užití techniky v klasickém období palestinského básnictví
- 6.8.6. Užití techniky z klasického období palestinského básnictví i využití principů techniky *mida ke-neged mida* v básnictví Apeninského poloostrova
- 6.8.7. Užití techniky z klasického období palestinského básnictví i využití principů techniky *mida ke-neged mida* v básnictví Aškenázu
- 6.8.8. Závěr
- 6.9. Užití biblického verše ve funkci *peticha mikra 'it*
  - 6.9.1. Princip interpretované *peticha mikra 'it*, definice termínu a uplatnění v halachickém i agadickém podání rabínské literatury
  - 6.9.2. Schéma *peticha mikra 'it* a jeho uplatnění v klasickém i post-klasickém období pajtanutu
  - 6.9.3. Využití principu *peticha mikra 'it* v básnictví Apeninského poloostrova
  - 6.9.4. Využití principu *peticha mikra 'it* v aškenázské poezii
  - 6.9.5. Závěr
- 6.10. *Sijomet mikra 'it* jako podpora agadického midraše proti technice literární opory v pijutim
  - 6.10.1. Definice termínu *sijomet mikra 'it* a souvisejících termínů
  - 6.10.2. Výklad *sijomet mikra 'it*
  - 6.10.3. *Sijomet mikra 'it* v palestinském básnictví
  - 6.10.4. *Sijomet mikra 'it* v básnictví Apeninského poloostrova
  - 6.10.5. *Sijomet mikra 'it* v básnictví aškenázských regionů
- 7. Závěr
- 8. Resumé
- 9. Literatura
- 10. Příloha

Po úvodní pasáži se ve druhé kapitole se zaměřuji na otázku provenience vzorů v hebrejské středověké básnické tvorbě i vzájemný vliv popisovaných vzorů na tvorbu posuzované geografické oblasti Apeninského poloostrova.

Ve třetí kapitole díla proběhne pojmové vymezení středověké hebrejské poezie, diferenciací označení středověkého hebrejského básníka. Jelikož při vymezení tvorby příslušné na Apeninský poloostrov spoléháme především na identifikaci autorství básní, proběhne explikace způsobu této identifikace. Dále se v této kapitole vyrovnávám s termíny pro označení geografické příslušnosti, způsobu a zdroji edukace básníků. Přikročíme dále k explikaci pojmu hermeneutický princip, důvodu jeho existence i uplatnění v rámci rabínské a midrašické literatury.

Ve čtvrté kapitole bude přehlednuta komparativním způsobem hebrejská básnická tvorba na Apeninském poloostrově od samého počátku v devátém století až po závěr patnáctého století o. l. ve snaze nastínit širí forem na kompilační bázi. Dané shrnutí poskytne širší kontext, v jehož rámci se rozvíjel, popřípadě absentoval hermeneutický princip v básni.

Text páté kapitoly poskytne přehled sumářů principů, vyjasní problematiku explicitního označení hermeneutického principu v básnické tvorbě. Přináší příklady explicitního označení v průřezu starověkou palestinskou, apeninskou i aškenázskou tvorbou. Jelikož není známo teoretické dílo středověkého hebrejského básníka, které by explikovalo význam termínů, které byly užívány

k pojmenování, či narážce na hermeneutický princip samotný, zaměříme se na nález relevantních pojmů, popis kontextu jejich výskytu a jejich výklad na jednotlivých primárních hebrejských básnických verších.

Text šesté kapitoly se zaměří na implicitní užití hermeneutických principů *gezera šava*, *binjan av*, *mašal*, *ke-neged*, *me'al*, *gematri'a*, *notarikon* (podle sumáře třiceti dvou principů asociovaných se jménem rav Eli'ezer b. Josi ha-gelili, tana'ity 4. generace z 2. století o. l., žaka r. Akivy), dále *mida ke-neged mida* i schémata uplatnění *peticha mikra'it* a *sijomet mikra'it*. Text, který explikoval vybrané hermeneutické principy ze sumáře třiceti dvou principů asociovaných se jménem rav Eli'ezer b. Josi ha-gelili, bude přeložen z úvodních kapitol unikátního kritického vydání *Mišnat rabi Eli'ezer* poprvé v českém jazykovém prostředí. Ačkoliv se analýze hermeneutických principů věnoval na pozadí rabínské literatury i midrašim podle vlastní volby A. Mirsky, přesto si tematika hermeneutických principů nezískala soustavnější pozornost při průzkumu ani u autorů provincie Palestina, Babylonie a tím spíše ani na Apeninském poloostrově i ve Franko-německých regionech. Stále zůstávají zcela opomíjeny: *gezera šava*, *mašal*, *gematri'a*, *notarikon*. Práce dále rozvine také soustavné uplatnění biblického hypotextu v básních ve zmíněných regionech. Práce se orientuje především na úlohu hypotextu – nositele hermeneutického principu ve srovnání s úlohou básnické licence v této oblasti. Na rozdíl od přístupu A. Mirsky, který akcentuje textovou variabilitu hypotextových předloh vybraných děl básníků Palestiny, aby učinil závěry pro účely zdůvodnění techniky hermeneutického principu v básnickém verši i básnických technik koncového rýmu a metriky, předkládaná práce si klade za cíl sledovat řetěz variace v tradování hermeneutického principu na hypotextovém pozadí od klasického období básnictví po jejich přenesení na evropskou půdu v řetězci Apeninský poloostrov – franko-německé regiony. Bude se koncentrovat zejména na rozeznání odlišnosti i podobnosti přístupů klasického období ke kompozici principů ve verších od pozdějšího období v uvedených lokalitách.

Teoretický a praktický přínos dizertační práce

Tato práce doložila jev asociace hermeneutických pravidel, která byla diferencována v uvedených sumářích, zejména v tana'itském sumáři třiceti dvou pravidel podle r. El'azara b. Jose ha-gelili.

Domnívám se, že tato práce dokládá překvapivý dynamismus hermeneutického principu v jeho tradování mezi rabínskou literaturou, midrašickou literaturou a *pjutom*. Když byla v této práci rozvinuta dynamika aplikace hermeneutického principu mezi jednotlivé regiony pajtanské tvorby, prokázalo se specifické pojetí hermeneutického principu ve stádiích jeho tradování, jeho charakter ve vnímání *pajtanim* v kontrastu s pojetím rabínské literatury druhého století o. l., v němž byly principy shrnuty do jednotlivých sumářů. Disertace odpověděla na otázku, zda hermeneutický princip zůstává ve vybraných sekvencích středověké hebrejské literatury konstantní entitou. Dospěla k závěru, že nejen samotný text *pjutom* a jeho hypotext, ale i hermeneutické pravidlo lze klasifikovat jako „open text“ („rozevřený text“).

Vedlejším výstupem bádání se stala příloha 10.1. *Přehledová tabulka hebrejské poezie dle jednotlivých pajtanim a incipitů jejich básnické tvorby*. Její přínos spočívá v taxonomii nezměrného básnického materiálu od 9. do 15. století, nárys debaty o autorství jednotlivých básní, doložení způsobu prvního zveřejnění básně, registraci v lexikonu I. Davidsona. Při přehlédnutí zaznamenaného výskytu, anebo jeho absence v jednotlivých zástupcích římských a aškenázských ritů je zřejmý průnik tvorby Apeninského poloostrova a jeho vliv na současnou, či pozdější dobu, ale také i mj. v některých případech absence tradování některých básní v římském prostředí.

Seznam publikovaných prací, které mají vztah ke zkoumané problematice

Ondrejčková, Sylva. Variabilita vyjádření hebrejských básníků Apeninského poloostrova na pozadí předchozí tvorby básníků provincií Palestiny, *Theologická revue* (přijato po revizi do tisku).

Výčet nejdůležitějších použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

- AVRAHAM HA-ROFE, Cidkija be-rabi. *Sefer šibolej ha-leket ha-šalem : kolel psakej dinim ve-halachot, gam chidušim mi-ge'onim kadmonim, u-fejrušim al-ma'amarej ChaZaL*. BUBER, Šelomo (ed.) 2. hebrejské vyd. Jerušalajim : Alef machon le-hoca'at sfarim, 1970. 408 s. ISBN neuvedeno.
- BEER, Georg (ed). *Faksimile-Ausgabe des Mischnacodex Kaufmann A 50*. 1. hebrejské vyd. Haag : Ungarischen Akademie der Wissenschaften in Budapest, 1929. 574 s.
- BEN NATHAN MI-MAGENCA, Eli'ezer. *Cod. Hebr. 17 = Nr. 152 : Kommentar zu den poetischen Gebetstexten, geschrieben 1317. Cod. Hebr. 61 = Nr. 153 : Kommentar zum Gebetbuch und Machsor.*, ROTH, Ernst (ed.). Jerušalajim - Frankfurt am. Main : s. n., 5740 - 1980. x, 481 s. Rukopisy v držení Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg. ISBN neuvedeno.
- BEN PALTI'EL Z ORIA, Achima'ac. *Megilat Achima'ac : The Chronicle of Ahimaaz, with a collection of poems from Byzantine Southern Italy and additions*. SPITZER, M. (ed.) 2. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at sifrej Taršiš, 1974. 176 s. ISBN neuvedeno.
- BEN R. AZRI'EL, Avraham. *Sefer arugat ha-bosem Auctore R. Abraham b. r. Azriel (saec. XIII) : Ex codicibus edidit emendavit adnotationibusque criticis illustravit*. URBACH, Efraim E. (ed.). 1. hebrejské vyd. Svazek I. Jerušalajim : Mekicej Nirdamim, 1939. 304 s.
- BEN R. AZRI'EL, Avraham. *Sefer arugat ha-bosem Auctore R. Abraham b. r. Azriel (saec. XIII) : Ex codicibus edidit emendavit adnotationibusque criticis illustravit*. URBACH, Efraim E. (ed.). 1. hebrejské vyd. Svazek III. Jerušalajim : Hoca'at Mekicej Nirdamim, 1962. 591 s.
- BUSHELL, S. TAN, Michael D. *BibleWorks for Windows*. Version 4.0. Big Fork : Bible Works, 1999. ISBN neuvedeno.
- DEL MADIGO, Josef Šelomo Rofe. *Mecuraf le-chochma : Ta'alumot chochma*. 1. hebrejské vyd. Basilia : s. n., 1629. 243 s.
- Bar-Ilan University Responsa Project [CD-ROM]*. Version 14. Ramat Gan : Bar-Ilan Univerzita, 2006. ISBN 1-931711-27-5.
- ENELOW, Hilel Gershon. *Mišnat rabi Eli'ezer o midraš šlošim u-štajim midot*. 2. hebrejské vyd. Svazek I-II. Jerušalajim : Mekor be-A'AM, 1974. 395 s. ISBN neuvedeno.
- HOROWITZ, M. CH. (ed.) *Pirkej rabi Eli'ezer*. 2. hebrejské vyd. Jerušalajim : Eškol, 1973. 272 s. ISBN neuvedeno.
- Chizunim ke-minhag ha-ma'araviim ve-nitgoreru be-Sicilia*. 1. hebrejské vyd. Kušandina : Kušandina, 1580. Incunabula/ Rare books collection from the Library of The Jewish Theological Seminary. 189 s.
- Machzor benej Roma : Chelek rišon me-ha-machzor ke-fi minhag K'K Roma im-pejruš Kimcha d'avšuna ve-ha-mikra'ot*. 1. hebrejské vyd. Bologna : Be-đfus ha-šutafim Menachem b'Ar Avraham mi-Modena – Jechi'el b'Ar Šelomo me-Verona – Arje b'Ar Šelomo Chajim me-Moncilici, 1540. 397 s.

Machzor benej Roma : Chelek šeni me-ha-machzor ke-fi minhag K“K Roma im-pejruš Kimcha d'avšuna ve-ha-mikra'ot. 1. hebrejské vyd. Bologna : Be-dfus ha-šutafim Menachem b“r Avraham mi-Modena – Jechi’el b“r Šelomo me-Verona – Arje b“r Šelomo Chajim me-Moncilici, 1540. 376 s.

Machzor Nürnberg [online]. 14. stol. o. l. [Jerušalajim (Israel)] : Ha-Sifrijat Šoken, říjen 2006 [cit. dle 3.12.2010]. Dostupné na World Wide Web : < <http://www.jnul.huji.ac.il/dll/ms%2Dpr/mahzor%2Dnuremberg> >

Machzor Wormaiza, Heb. 4° 781 [online]. [Jerušalajim (Israel)] : Ha-sifrija ha-le’umit, květen 2007 [cit. dle 5.1.2011]. Dostupné na World Wide Web : < <http://www.jnul.huji.ac.il/dl/mss/worms> >

MI-BERTINORO, Ovadja. *Amar neke.* 1. hebrejské vyd. Pisa : Šemu’el Molcho, 1810. 74 s.

NOSEK, Bedřich (ed.) *Pirkej avot : Výroky otců.* 1. české vyd. Praha: Sefer, 1994. Hebrejská část 55 s. Česká část 184 s. Edice Texty svazek 1. ISBN 80-900895-7-7.

SIMCHA. *Machzor Vitry le-rabejnu Simcha echad mi-talmidej RaŠI Z“L.* HURWITZ, Šim’on ha-Levi - BRODY, Chajim (eds.). II. svazek. 2. hebrejské vyd. Jerušalajim : Sfarim Jicchak Bulka, 1988. xvi, 799 s. ISBN nevedeno. Kuntres ha-pijutim ha-nelave el-ha-machzor Vitry ktav-jad London (British Museum siman 27200-27201), s. 1-85.

Kritické edice, které obsahují primární literaturu

DAVID, Jona (ed.). *Pijutej Elija bar Šma’ja.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca’at ha-Akademia ha-amerikanit le-mada’ej ha-jahadut, 1977. 170 s. ISBN nevedeno.

DAVID, Jona (ed.). *Širej Amitaj.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca’at Achšav, 1975. 144 s. ISBN nevedeno.

DAVID, Jona (ed.). *Širej Zevadja.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca’at Achšav, 1971/2. 66 s. ISBN nevedeno.

ELICUR, Šulamit. *Mi-pijut le-midraš.* In *Sefer ha-juval le-rav Mordekaj Breuer.* Editor neveden. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Magnes - Ha-universita ha-ivrit, 1992, s. 383-397.

ELICUR, Šulamit (ed.). *Pijutej rabi Pinchas ha-kohen ha-hadira ve-hosifa mavo’ot ve-bi’urim.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Ha-igud ha-olami le-mada’ej ha-jahadut – Keren ha-rav David Moše ve-Amalia Rosen, 2004. 898 s. ISBN 965-90148-7-2.

ELICUR, Šulamit (ed.). *Šira šel paraša : Parašot ha-Tora be-re’i ha-pijut.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca’at Mosad ha-rav Kuk, 1999. 384 s. ISBN nevedeno.

FLEISHER, Ezra (ed.). *Pijutej Šelomo ha-Bavli.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Akademia ha-le’umit ha-jisra’elit le-mada’im, 1973. 403 s. ISBN nevedeno.

FRAENKEL, Abraham (ed.). *Pijutej r. Jechi’el bar Avraham avi r. Natan ba’al ha-aruch.* 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Ha-universita ha-ivrit, 2003. 200 s. ISBN nevedeno.

HABERMAN, Avraham Meir (ed.). *Pijutej rabi Šim’on be-r. Jicchak jenaspechim la-hem pijutej rabi Moše be-r. Kalonymos.* 1. hebrejské vyd. Berlin - Jerušalajim : Hoca’at Šoken, 1938. 231 s.

- HABERMAN, Avraham Me'ir (ed.). *Pijutej rabi Efrajim bar Ja'akov mi-Bona. Jedi'ot Ha-machon le-cheker ha-šira ha-ivrit bi-rušalajim*, 1958, roč. 7, s. 215-297.
- HABERMAN, Avraham Me'ir (ed.). *Pijutej RaŠI*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at Šoken, 1941. 35 s.
- HABERMANN, Avraham Me'ir. *Rabenu Geršom me'or ha-gola selichot u-fizmonim : joc'im le-or metoch kitvej jad ve-sifrej dfus atikim*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at mosad ha-rav Kuk, 1940. 52 s.
- MIRSKY, Aharon (ed.). *Pijutej Josi ben Josi*. 3. hebrejské vyd. Jerušalajim : Mosad Bi'alik, 1991. 326 s. ISBN neuvedeno.
- RABINOVITZ, Cvi Me'ir (ed.). *Machzor pijutej rabi Janaj le-Tora u-le-mo'adim*. 1. hebrejské vyd. Svazek I. Jerušalajim : Mosad Bi'alik, 1985. 508 s. ISBN neuvedeno.
- RABINOVITZ, Cvi Me'ir (ed.). *Machzor pijutej rabi Janaj le-Tora u-le-mo'adim*. 1. hebrejské vyd. Svazek II. Jerušalajim : Mosad Bi'alik, 1987. 419 s. ISBN neuvedeno.
- SCHIRMANN, Jefim (ed.). *Mivchar ha-šira ha-ivrit be-Itali'a*. 1. hebrejské vyd. Berlin : Schocken Verlag, 1934. 597 s.
- SCHIRMANN, Jefim. *Širim chadašim min ha-geniza*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Ha-akademia ha-le'umit ha-jisra'elit le-mada'im, 1965. xxii, 538 s.
- SCHIRMANN, Jefim/ Chajim. *Zur Geschichte der hebräischen Poesie in Apulien und Sizilien. Mitteilungen des Forschungsinstituts für hebräische Dichtung*, 1933, roč. 1, s. 95-148.
- ZULAY, Menachem (ed.). *Pijutej Janaj : Me-lukatim mi-toch ha-geniza u-mekorot acherim*. 1. hebrejské vyd. Berlin : Hoca'at Šoken, 1938. 457 s.

Sidurim, machzorim – kritické edice

- BAER, Seligman (ed.). *Seder avodat Jisra'el*. 2. hebrejské vyd. Rödelheim : Hoca'at Šoken, 1937. 740 s.
- BAER, Seligman (ed.). *Die Selichoth-Gebete für alle Buß- und Fasttage, nach deutschem Ritus : Sorgfältigst nach Handschriften corrigirt und mit deutscher Übersetzung begleitet*. 1. hebrejsko-německé vyd. Rödelheim : Druck u. Verlag von S. Lehrberger, 1900. 572 s.
- FRAENKEL, Jona. *Machzor pesach le-fi-minhagej benej aškenaz le-chol anfejhem kolel minhag aškenaz, ha-ma'aravi, minhag Polin u-minhag Corfat le-še-avar*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim - New York : H. Koren be-A'‘M - Leo Baeck Institute, 1993. 328 s. ISBN neuvedeno.
- FRAENKEL, Jona. *Machzor šavu'ot le-fi-minhagej benej aškenaz le-chol anfejhem kolel minhag aškenaz, ha-ma'aravi, minhag Polin u-minhag Corfat le-še-avar*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim - New York : H. Koren be-A'‘M - Leo Baeck Institute, 2000. liv, 718 s. ISBN neuvedeno.

- FRAENKEL, Jona. *Machzor sukot, šmini aceret ve-simchat Tora le-fi minhagej benej aškenaz le-chol anfejhem kolel minhag aškenaz, ha-ma'aravi, minhag Polin u-minhag Corfat le-še-avar*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim - New York : Koren be-A" M - Leo Baeck Institute, 1981. 483 s. ISBN neuvedeno.
- GOLDSCHMIDT, Ernst Daniel. *Machzor le-jamim nora'im. Roš ha-Šana*. 1. hebrejské vyd. Svazek I. Jerušalajim - New York : H. Koren - Leo Baeck Institute, 1970. 328 s. ISBN neuvedeno.
- GOLDSCHMIDT, Ernst Daniel. *Machzor le-jamim nora'im : Jom Kipur*. 1. hebrejské vyd. Svazek II. Jerušalajim - New York : H. Koren - Leo Baeck Institute, 1970. 797 s. ISBN neuvedeno.
- GOLDSCHMIDT, Ernst Daniel (ed.). *Seder ha-kinot le-tiš'a be-av ke-minhag Polin ve-khilot ha-aškenazim be-Erec jisra'el : muga u-mevo'ar bi-jdej Daniel be-ha-R'R Šelomo Goldšmidt*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at mosad ha-rav Kuk, 1977. 167 s. ISBN neuvedeno.
- GOLDSCHMIDT, Ernst Daniel (ed.). *Selichot ke-minhag Lita ve-khilot ha-perušim be-Erec jisra'el : muga u-mevo'ar bi-jdej Daniel be-ha-R'R Šelomo Goldšmidt*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at mosad ha-rav Kuk, 1965. 260 s.
- GOLDSCHMIDT, Ernst Dani'el (ed.). *Seder ha-selichot ke-minhag Polin ve-rov ha-khilot be-erec Jisra'el : muga u-mevo'ar bi-jdej Daniel be-ha-R'R Šelomo Goldšmidt*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at mosad ha-rav Kuk, 1965. xxiv, 217 s.

Sekundární literatura

- ALBECK, Chanoch. *Einführung in die Mischna*. Přel. Tamar a Pessach Galewski. 1. německé vyd. Berlin – New York : Walter de Gruyter, 1971. 493 s. Orig. Mavo la-Mišna. Tel-Aviv – Jerušalajim : Dvir – Mosad Bialik, 1960. Edice Studia Judaica : Forschungen zur Wissenschaft des Judentums. Editor E. L. Ehrlich. Svazek VI. ISBN 3-11-0064-29-4.
- BACHER, Wilhelm. *Die Agada der Tannaiten : Von Akiba's Tod bis zum Abschluss der Mischna 135 bis 220 nach der gew. Zeitrechnung*. 1. německé vyd. Svazek II. Strassburg i. E. : Karl J. Trübner, 1890. 578 s.
- BEKKUM, Wouter Jacques van (ed.). *The Qedushta'ot of Yehuda according to Genizah Manuscripts*. 1. anglické vyd. Groningen : Rijksuniversiteit Groningen 1988. 642 s. ISBN 90-9002066-7.
- Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 2. české revidované vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1991. 1151 s. ISBN neuvedeno.
- BIETENHARD, Hans (ed.). *Der Tosefta-Traktat Sota : hebräischer Text mit kritischem Apparat, Übersetzung, Kommentar*. 1. německé vyd. Bern – Frankfurt am Main – New York : Verlag Peter Lang, 1986. 332 s. Edice Judaica et Christiana. LAUER, Simon (ed.), CLEMENS, Thoma (ed.). Institut für jüdisch-christliche Forschung an der Theologischen Fakultät Luzern. Svazek 9. ISBN 3-261-04041-6.
- BONFIL, Reuven. *Mytos, retorika, historia? Ijun be-Megilat Achima'ac*. In BONFIL, Reuven (ed.), BEN-SASSON, Menachem (ed.), HAKAR, Josef (ed.). *Tarbut ve-chevra be-toledot Jisra'el bi-jmej ha-*

- bejnajim* : Kovec ma'amarim le-zichro šel Chajim Hilel ben-Sasson. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Merkaz Zalman Šazar le-toledot Jisra'el ha-chevra ha-historit ha-jisra'elit, 1989. s. 99-135.
- BREWER, David Instone. *Techniques and Assumptions in Jewish Exegesis before 70 CE*. 1. anglické vyd. Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1992. 299 s. Edice Texte und Studien zum antiken Judentum 30. ISBN 3-16-145803-6.
- CARMI, T. *The Penguin Book of Hebrew Verse*. 1. anglické vyd. Harmondsworth : Penguin Books, 1981. 608 s. ISBN neznámé.
- CASSUTO, Umberto. The Extinction of the South-Italian Academies in the Thirteenth Century. In COLORNI, V. (ed.), *Sefer zikaron le-Ašer Gulak u-Šmu'el Klein*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : s.n., 1942. s. 139-152.
- CURTIUS, Ernst Robert. *Evropská literatura a latinský středověk*. Přel. Jiří Pelán, Jiří Stromšík, Irena Zachová. 1. české vyd. Praha : Triáda Publishing, 1998. 740 s. Orig.: Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter. ISBN 80-86138-07-0.
- DOHMEN, Christoph. STEMBERGER, Günter. *Hermeneutika židovské Bible a Starého zákona*. 1. české vyd. Přel. Š. Zbytovský. Praha : Vyšehrad, 2007. 283 s. ISBN 978-80-7021-874-7. Kapitola 3, Rabínský výklad Písma, s. 98-143.
- DOSTÁLOVÁ, Růžena. *Byzantská vzdělanost*. 1. české vyd. Praha : Vyšehrad, 2003. 407 s. ISBN 80-7021-409-0.
- ELDAR, Ilan. *Masoret ha-kri'a ha-kedem aškenazit*. 1. hebrejské vyd. Svazek II. Jerušalajim : Hoca'at sfarim A"Š J" L – Ha-universita ha-ivrit, 1979. 461 s. Edice Eda ve-lašon 4. ISBN nevedeno.
- FELDMAN, Asher. *The parables and Similes of the Rabbis Agricultural and Pastoral*. 1. anglické vyd. Cambridge : At the University Press, 1924. 290 s. s. 11.
- FERNANDEZ, Miguel Perez. *An Introductory Grammar of Rabbinic Hebrew*. 1. anglické vyd. Leiden : Brill, 1997. xxii, 327 s. Překl. John Elwolde. Orig. La lengua de los sabios. ISBN 90-04-10890-4.
- FERORELLI, Nicola. *Gli Ebrei nell'Italia meridionale dall'età romana al secolo XVIII*. GRIFFI, Filena Patroni (ed.). 3. italské vyd. Napoli : Dick Peerson, 1990. 319 s. ISBN nevedeno.
- FISCHEROVÁ, Sylva. Devět lhoucích múz. In FISCHEROVÁ, Sylva (ed.) – STARÝ, Jiří (ed.). *Původ poezie : Proměny poetické inspirace v evropských a mimoevropských kulturách*. 1. české vyd. Praha : Argo, 2006. s. 49-84.
- FLEISHER, Ezra. Hebrew Liturgical Poetry in Italy. In COLORNI, V. (ed.), PURSCEDDU F. (ed.), SERMONETA G. (ed.), SIMONSOHN Š. (ed.) *Italia Judaica Saggi II, Atti del I Convegno internazionale Bari 18-22 maggio 1981*. 1. italo-anglické vyd. Roma : Pubblicazioni degli Archivi di Stato, 1983. s. 415-426.
- FLEISHER, Ezra. *Ha-jocerot be-hithavutam ve-hitpatchutam*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at sfarim A"Š J" L Magnes - ha-Universita ha-Ivrit, 1984. 795 s. ISBN nevedeno.
- FLEISHER, Ezra. *Širat ha-kodeš bi-jmej ha-bejnajim*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Bejt hoca'a Keter Jerušalajim be-A" M, 1975. 527 s. ISBN nevedeno.

- FLEISHER, Ezra. *Tefila u-minhagej tefila eret-jisra'eliim be-tkufat ha-geniza*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim: Hoca'at sfarim A"Š J"L Magnes – Ha-universita ha-ivrit, 1988. 367 s. ISBN 965-223-691-8.
- FRANKEL, Jona. *Darcej ha-agada ve-ha-midraš*. Svazky I-II. 1. hebrejské vyd. Tel Aviv : be-A"M – Jad le-talmud, 1996. 777 s. ISBN neuvedeno.
- FRAENKEL, Jona - FRAENKEL, Avraham. *Tefila u-fijut be-machzor Nürnberg*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : s. n., 2008. 139 s. ISBN neuvedeno.
- GOLDSCHMIDT, Dani'el. *Mechkerej tefila u-pijut*. Jerušalajim : A"Š J"L Magnes – Ha-universita ha-ivrit, 1978. 494 s. ISBN 965-223-309-9. Kapitola 1, Machzor K"K Vormajza, s. 9-30.
- GOLDSCHMIDT, Dani'el. *Mechkerej tefila u-pijut*. Jerušalajim : A"Š J"L Magnes – Ha-universita ha-ivrit, 1978. 494 s. ISBN 965-223-309-9. Kapitola 8, Minhag benej Roma, s. 153-176.
- GRÄBER, Še'alti'el Eisig (ed.). *Igerot ŠI'R : S. L. Rappoport's hebräische Briefe an S. D. Luzzatto (1833-1860) mit Anmerkungen von S. J. Halberstam nebst Einleitung von Dr. A. Harkavy*. 1. hebrejské vyd. Svazek III. Przemysl : Gr. Kat. Domkapitel, 1886. 158 s.
- GROSSMAN, Avraham. *Chachamej aškenaz ha-ri'šonim : korotejhem, darkam be-hangahat ha-cibur, jeciratam ha-ruchanit me-rešit jišuvam ve-ad le-gezerot TaTN"U, 1096*. 3. hebrejské vyd. Jerušalajim : Magnes - Ha-universita ha-ivrit, 2001. 484 s. ISBN 965-223-380-3.
- GROSSMAN, Avraham. *Chachamej Corfat ha-ri'šonim : Korotejhem, darkam be-hanhagat ha-cibur, jeciratam ha-ruchanit*. 2. hebrejské vyd. Jerušalajim : Magnes - Ha-universita ha-ivrit, 1995. 635 s. ISBN 965-223-898-8.
- GROSSMAN, Avraham. *RaŠI : R. Šelomo Jicchaki*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Merkaz Zalman Šazar le-toldot Jisra'el, 2006. 311 s. ISBN 965-227-212-4. Kapitola 7, Jecirato ha-sifrutit : psakim, tešuvot, pijutim, u-fejrušej pijutim, s. 150-161.
- GROSSMAN, Avraham. The Yeshiva of Eretz Israel, its Literary Output and Relationship with the Diaspora. In *The History of Jerusalem : The Early Muslim Period (638-1099)*. PRAWER, J. (ed.) BEN-SHAMMAI, H. (ed.) 1. anglické vyd. Jerusalem - New York : Jad Jicchak Ben-Zvi - New York University Press, 1996. s. 225-267.
- GÜDEMAN, Moritz. *Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der Juden in Italien während des Mittelalters*. 1. německé vyd. Wien : Alfred Hölder, 1884. 347 s.
- HABERMAN, Avraham Me'ir. *Toledot ha-pijut ve-ha-šira*. 1. hebrejské vyd. Svazek II. Ramat Gan : Hoca'at Masada, 1972. 296 s. ISBN neuvedeno.
- HAMPLOVÁ, Sylva. *Nástin vývoje italského jazyka*. 1. české vyd. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2002. 227 s. ISBN 80-246-0396-9.
- HIRSCHHORN, Simon. *Tora, wer wird dich nun erheben? : Pijutim Mimagenza : religiöse Dichtungen der Juden aus dem mittelalterlichen Mainz*. 1. německé vyd. Gerlingen : Verlag Lambert Schneider, 1995. 453 s. ISBN 3-7953-0905-0.

- HOLLENDER, Elisabeth. *Piyyut Commentary in Medieval Ashkenaz*. 1. anglické vyd. Berlin - New York : Walter de Gruyter, 2008. 271 s. Edice Studia Judaica Forschungen zur Wissenschaft des Judentums, svazek XLII. Günter Stemberger (ed.) ISBN 978-3-11-019664-1.
- JAHALOM, Josef. *Sfat ha-šir šel ha-pijut ha-erec jisra'eli ha-kadum*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at sfarim A'Š J'L Magnes - Ha-universita ha-ivrit, 1985. 218 s. ISBN 965-223-605-5.
- JENNY, Laurent. The strategy of form. In *French literary theory today A reader*. TODOROV, Tzvetan (ed.) 1. anglické vyd. London – Ney York – New Rochelle – Melbourne – Sydney – Paris : Cambridge University Press – Editions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1982. s. 34-62.
- KATSUMATA, Naoya. *Hebrew Style in the Liturgical Poetry of Shmuel HaShlishi*. 1. hebrejsko-anglické vydání. Leiden - Boston : Brill - Styx, 2003. 337 s. Edice Hebrew Language and Literature Series 5, van Bekkum W. Jac. (ed.) ISBN 90 04 13151 5.
- KRUPP, Michael. *Einleitung in die Mischna*. 1. německé vyd. Ein Karem – Jerusalem : Lee achim sfarim, 2002. 120 s. ISBN 965-7221-10-2.
- KUTSCHER, Eduard Yechezkel. *A History of the Hebrew Language*. KUTSCHER, Raphael (ed.) 1. anglické vydání. Jerusalem - Leiden: The Magnes Press - The Hebrew University - E.J.Brill, 1982. 306 s. Orig.: *Toldot ha-lašon ha-ivrit*. ISBN 965-223-397-8.
- KUTSCHER, Jechezkel Eduard. Lešon ChaZal : Ktav jad Kaufman – av text. In LIEBERMAN Saul (ed.), ABRAMSON Šraga (ed.), KUTSCHER Jechezkel (ed.), Eš Sh (ed.) *Sefer Chanokh Jalon*. 2. hebrejské vydání. Jerušalajim : Hoca'at Kirjat Sefer, 1967. s. 251-280.
- LEHNARDT, Andreas (ed.) *Rosh ha-Shana Neujahr*. 1. německé vyd. Tübingen : Mohr Siebeck, 2000. 186 s. Edice *Übersetzung des Talmud Yerushalmi*. Svazek II/7. ISBN 3-16-147309-4.
- LIEBERMAN, Saul. *Greek in Jewish Palestine : Studies in the Life and Manners of Jewish Palestine in the II-IV Centuries C. E.* 1. anglické vyd. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 5704 – 1942. 207 s.
- LIEBERMAN, Saul. *Hellenism in Jewish Palestine. Studies in the Literary Transmission Beliefs and Manners of Palestine in the I Century B.C.E. – IV Century C.E.* 1. anglické vyd. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 5711 – 1950. 231 s.
- LINDER, Amnon. *The Jews in Roman Imperial Legislation : Edited with Introduction, Translations, and Commentary*. 1. anglické vyd. Detroit - Michigan – Jerusalem : Wayne State University Press - The Israel Academy of Sciences and Humanities, 1987. 436 s. ISBN 0814318096.
- LUZZATO, Šemu'el David. KOHEN, Josef J. *Mavo le-Machzor benej Roma be-cejruf bei'urim ve-skira al-ha-minhag me-et Dani'el Goldschmidt ve-bibliograia šel machzorim ve-sidurej tefila Itali'ani me-et J. Josef Kohen : Introduzione al Formulario delle Orazioni di rito italiano pubblicata in ebraico, a Livorno nel 1856, con annotazioni e un saggio sul rito italiano di E. D. Goldschmidt e una bibliografia di J. J. Cohen del Machzor e Sidur Tefila italiani*. 1. hebrejské vyd. Tel-Aviv : Dvir, 1966. 139 s.

- LUZZATTO, Šemu'el David. Nr CCXXVI. In GRÄBER, Šemu'el Eisig. *Igerot ŠaDaL : S. D. Luzzatto's hebräische Briefe gesammelt von seinem Sohne Dr. Isaias Luzzatto*. 1. hebr. vydání. Svazek III. Przemysl : Zupnik & Knoller, 1882. s. 569-577.
- LUZZATTO, Šemu'el David. Nr CCXLI. In GRÄBER, Šemu'el Eisig. *Igerot ŠaDaL : S. D. Luzzatto's hebräische Briefe gesammelt von seinem Sohne Dr. Isaias Luzzatto*. 1. hebr. vydání. Svazek III. Przemysl : Zupnik & Knoller, 1882. s. 605-615.
- LUZZATTO, Šemu'el David. Selichot minhag benej Roma. In GRÄBER, Šemu'el Eisig. *Igerot ŠaDaL : S. D. Luzzatto's hebräische Briefe gesammelt von seinem Sohne Dr. Isaias Luzzatto*. 1. hebr. vydání. Svazek VI. Krakau : Josef Fischer, 1891. s. 893-916.
- LUZZATTO, Šemu'el David. Nr CDLXXXVIII. In GRÄBER, Šemu'el Eisig. *Igerot ŠaDaL : S. D. Luzzatto's hebräische Briefe gesammelt von seinem Sohne Dr. Isaias Luzzatto*. 1. hebrejské vyd. Svazek VII. Krakau : Josef Fischer, 1891. s. 1130-1132.
- MAHARAL RABI LÖW. *Stezka Tóry : Výběr z knihy Netivot olam*. Přel. Jan Divecký. 1. české vyd. Praha : Nakladatelství P3K, 2008. 131 s. Orig. *Netivot olam*. Jerušalajim – Benej Brak : s.n., 1980. ISBN 978-80-87186-01-5.
- Midrash Tanhuma*. Přeložil TOWNSEND, John T. (ed.) 1. anglické vyd. Svazek II. Jersey City : KTAV Publishing House, 1997. 394 s. ISBN 0-88125-780-2.
- MIRSKY, Aharon. *Machcavtan šel curot ha-pijut : Cmichatan ve-hitpatchutan šel curot ha-šira Ha-erec jisra'elit ha-kduma*. 2. hebrejské vyd. Jerušalajim - Tel Aviv : Hoca'at Šoken, 1969. 129 s.
- NEUSNER, Jacob. *Genesis and Judaism : The Perspective of Genesis Rabbah An Analytical Anthology*. 1. anglické vydání. Atlanta Georgia: Scholars Press, 1985. xiv, 208 s. Edice Brown Judaic Studies no. 108. ISBN 0891309403.
- NEUSNER, Jacob. *The Tosefta translated from the Hebrew : Third division Nashim The Order of Women*. 2. anglické vyd. New York : Ktav Publishing House, 1979. 279 s. ISBN 0-87068-430-2.
- NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Úvod do synagogální liturgie*. 1. české vyd. Praha : Karolinum, 2008. 160 s. ISBN 978-80-246-0986-7.
- OTTOLENGHI, Luisa Mortara – FUMAGALLI, Pier Francesco – PERANI, Mauro. *Osfim šel kitvej jad ivriim be-Itali'a*. In *Itali'a ebraica*. 1. hebrejské vyd. Tel Aviv : Machon tarbut Itali'a, 2008. ISBN 978-965-555-342-0. s. 211-221.
- PAGIS, Dan. *Chiduš u-masoret be-širat ha-chol ha-ivrit : Sfarad ve-Itali'a*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Keter, 1976. 405 s. ISBN nevedeno.
- PERANI, Mauro (ed.). *Fragments from the „Italian Genizah“ An Exhibition*. 1. anglicko-hebrejské vyd. Jerušalajim – Bologna : The Jewish National and University Library, 1999. 37 s. ISBN nevedeno.
- PIATELLI, Elio. *Canti liturgici ebraici di rito italiano*. 1. hebrejsko-italsko-anglické vyd. Roma : Edizioni de Santis, 1967. 202 s.
- ROTH, Cecil. *The History of the Jews of Italy*. 1. anglické vyd. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1946. 553 s.

- ŘOUTIL, Michal. Na východ od Antiochie. Řecké myšlení za hranicemi Byzance. Syrská tradice v 2. - 8. století. In *Úvod do byzantské filosofie*. MILKO, P. (ed.) Praha: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-13-7. s. 91-121.
- SCHECHTER, Avraham I. *Studies in Jewish Liturgy*. 1. anglické vyd. Philadelphia : Dropsie College, 1930. 139 s. Disertační práce.
- SCHIRMANN, Chajim. Ha-šira ha-ivrit be-itali'a me-reši'ta ad le-sof ha-me'a ha-achat esre. In *Le-toledot ha-šira ve-ha-drama ha-ivrit*. Editor neveden. Svazek II. Jerušalajim : Mosad Bi'alik, 1979. s. 9-29.
- STARR, Joshua. *The Jews in the Byzantine Empire 641-1204 : Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen philologie*. BEES (Béhs), Nikos A. (ed.) 1. anglické vyd. Athen : Verlag der byzantinisch-neugriechischen Jahrbücher, 1939. 266 s. Edice Zwanglose Beihefte zu den Byzantinisch-neugriechischen Jahrbüchern, č. 30.
- ŠEDINOVÁ, Jiřina. *Hebrejská lyrickoepická poezie v Českých zemích v polovině 17. st.* 1. české vyd. Praha : vlastním nákladem, 1989. 203 s. Kandidátská disertační práce.
- TA-ŠMA, Israel M. *Creativity and Tradition : Studies in medieval rabbinic Scholarship, Literature and Thought*. 1. anglické vyd. Cambridge Massachusetts – London : Harvard University Press, 2006. 238 s. ISBN 0-978-0-674-02393-2. Kapitola 3, La Cultura Religiosa – The Chain of Tradition, s. 70-79.
- TOWNER, Wayne Sibley. *The Rabbinic Enumeration of Scriptural Examples : A Study of a Rabbinic Pattern of Discourse with special Reference to Mekhilta d'r. Išmael*. 1. anglické vyd. Leiden : E. J. Brill, 1973. 276 s. ISBN 9004037446
- TWERSKY, Isadore. The Contribution of Italian Sages to Rabbinic Literature. In COLORNI, V. (ed.), PURSCEDDU F. (ed.), SERMONETA G. (ed.), SIMONSOHN Š. (ed.) *Italia Judaica Saggi II, Atti del I Convegno internazionale Bari 18-22 maggio 1981*. 1. italo-anglické vyd. Roma : Pubblicazioni degli Archivi di Stato, 1983. s. 384-392.
- URBACH, Efraim E. (ed.). *Sefer arugat ha-bosem. Auctore R. Abraham b. r. Azriel (saec. XIII) : Ex codicibus edidit emendavit adnotationibusque criticis illustravit. Prolegomena et Indices adiecit. Prolegomena et Indices continens*. 1. hebrejské vyd. Svazek IV. Jerušalajim : Hoca'at Mekicej nirdamim, 1963. 295 s.
- VOGELSTEIN, Hermann. RIEGER, Paul. *Geschichte der Juden in Rom*. Svazek I. 1. německé vyd. Berlin : Mayer Müller, 1896. 511 s.
- WEINBERGER, Leon J. *Jewish Hymnography : A Literary History*. 1. anglické vyd. London – Portland : The Littman Library of Jewish Civilization, 1998. xxiii, 492 s. ISBN 1-874774-30-7.
- WICKHAM, Chris John. *Early medieval Italy*. 1. anglické vyd. Totowa : Barnes Noble Books, 1981. 238 s. ISBN 0-389-20217-7.
- ZULAY, Menahem. *Ha-eskola ha-pajtanit šel rav Sa'adja ga'on*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at machon Šoken le-mechkar ha-jahadut le-jad bejt-midraš ha-rabanim be-Amerika, 1964. 289 s.

ZUNZ, Leopold. *Literaturgeschichte der synagogalen Poesie*. 1. německé vyd. Berlin : Louis Gerschel Verlagsbuchhandlung, 1865. 666 s.

ZUNZ, Leopold. *Nachtrag zur Literaturgeschichte der synagogalen Poesie*. 1. separátní německé vyd. Berlin : Adolf Cohn Verlag and Antiquariat, 1867. 76 s. (celkové počítání stran společně s *Literaturgeschichte der synagogalen Poesie*, 742 s.)

ZUNZ, Leopold. *Synagogale Poesie des Mittelalters : Die synagogale Poesie*. 1. německé vyd. Svazek 1. Berlin : A. Freimann - Louis Gerschel, 1855. 491 s.

ZUNZ, Leopold. *Zur Geschichte und Literatur*. 1. německé vydání. Svazek 1. Berlin : Verlag von Veit, 1845. 607 s.

Encyklopedie, katalogy, slovníky

BACHER, Wilhelm. *Die exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur*. 2. německé vyd. Svazek I, II společně v jednom svazku. Hildesheim : Georg Olms Verlagsbuchhandlung, 1965. 258 s.

BEN-JEHUDA, Eli'ezer. *Milon ha-lašon ha-ivrit ha-ješana ve-ha-chadaša*. 1. hebrejské vyd. Svazek III (ה-ה). Jerušalajim : Ben-Jehuda hoca'a la-or, 1911. s. 1161-1740 s.

BEN-JEHUDA, Eli'ezer. *Milon ha-lašon ha-ivrit ha-ješana ve-ha-chadaša*. 1. hebrejské vyd. Svazek VIII (ח-ח). Jerušalajim : Ben-Jehuda hoca'a la-or, 1946. s. 3693-4244 s.

BEN-JEHUDA, Eli'ezer. *Milon ha-lašon ha-ivrit ha-ješana ve-ha-chadaša*. 1. hebrejské vyd. Svazek X (י). Jerušalajim : Ben-Jehuda hoca'a la-or, 1946. s. 4800-5261 s.

BEN-JEHUDA, Eli'ezer. *Milon ha-lašon ha-ivrit ha-ješana ve-ha-chadaša*. TUR-SINAJ, N. H. (ed.). 1. hebrejské vyd. Svazek XIII (יג-יג). Tel-Aviv: *La-am chevra jisra'elit be-A'M*, 1952. s. 6222- s.6703.

BEN JECHI'EL, Natan. *Sefer Ha-aruch le-galot ha-or ha-cafon be-divrej chachamim ve-le-havin hamilot ha-zarot ha-nimca'ot be-Talmud bavli vi-rušalmi u-midrašim ve-targumim*. BAR IMANU'EL, zvaný MUSAFIJA, Benjamin (ed.). vydání neuvedeno. Tel-Aviv - Jafo : Bejt Refa'el, 1968. 596 s.

BROWN, Francis. *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon : With an Appendix containig the Biblical Aramaic*. DRIVER, S. R. (ed.), BRIGGS, Charles A. (ed.). Přel. Ed. Robinson. 2. anglické vyd. Peabody Massachusetts : Hedrickson Publishers, 1996. 1185 s. Edice založena na lexikonu, thesauru Williama Gesenia dokončeném E. Rödigerem, s užitím edice Geseniova *Handwörterbuch über das Alte Testament*. ISBN 1-56563-206-0.

DAVID, Jona. *Leksikon ha-kinujim be-lešon ha-pajtanim*. 1. hebrejské vyd. Jerušalajim : Hoca'at Re'uven nas be-A'M, 2001. 318 s. ISBN 965 09 0146-9.

DAVIDSON, Israel. *Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry : Ocar ha-šira ve-ha-pijut mi-zman chatimat Kitvej ha-kodeš ad-reši't tkufat ha-haskala*. 1. hebrejské vyd. Svazek I. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 1924. 418 s.

- DAVIDSON, Israel. *Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry : Ocar ha-šira ve-ha-pijut mi-zman chatimat Kitvej ha-kodeš ad-reši't tkufat ha-haskala*. 1. hebrejské vyd. Svazek III. New York : The Jewish Theological Seminary of America, 1930. 544 s.
- DAVIDSON, Israel. *Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry : Ocar ha-šira ve-ha-pijut mi-zman chatimat Kitvej ha-kodeš ad-reši't tkufat ha-haskala*. 2. hebrejské vyd. Svazek II. America (místo nespécifikováno) : Ktav Publishing House, 1970. 490 s. ISBN 87068-003-X.
- DAVIDSON, Israel. *Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry : Ocar ha-šira ve-ha-pijut mi-zman chatimat Kitvej ha-kodeš ad-reši't tkufat ha-haskala*. 2. hebrejské vydání. Svazek IV. America (místo nespécifikováno) : Ktav Publishing House, 1970. 608 s. Včetně New Supplement to the Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry. ISBN 87068-003-X.
- EVEN-ŠOŠAN, Avraham. *Milon Even-Šošan : Mechudaš u-me'udkan lišnot ha-alpajim, be-šiša krachim, be-hištatfut chever anšej mada*. 2. hebrejské vyd. Svazek I. Jerušalajim : ha-Milon he-Chadaš be-A'‘M, 2006. s. 1-348. ISBN 965-517-059-4.(x-7)
- EVEN-ŠOŠAN, Avraham. *Milon Even-Šošan : Mechudaš u-me'udkan lišnot ha-alpajim, be-šiša krachim, be-hištatfut chever anšej mada*. 2. hebrejské vyd. Svazek II. Jerušalajim : ha-Milon he-Chadaš be-A'‘M, 2006. s. 349-. ISBN 965-517-059-4.(7-7)
- EVEN-ŠOŠAN, Avraham. *Milon Even-Šošan : Mechudaš u-me'udkan lišnot ha-alpajim, be-šiša krachim, be-hištatfut chever anšej mada*. 2. hebrejské vyd. Svazek III. Jerušalajim : ha-Milon he-Chadaš be-A'‘M, 2006. s. 731-1148. ISBN 965-517-059-4.(2-2)
- EVEN-ŠOŠAN, Avraham. *Milon Even-Šošan : Mechudaš u-me'udkan lišnot ha-alpajim, be-šiša krachim, be-hištatfut chever anšej mada*. 2. hebrejské vyd. Svazek V. Jerušalajim : ha-Milon he-Chadaš be-A'‘M, 2006. s. 1447-1820. ISBN 965-517-059-4.(5-7)
- EVEN-ŠOŠAN, Avraham. *Milon Even-Šošan : Mechudaš u-me'udkan lišnot ha-alpajim, be-šiša krachim, be-hištatfut chever anšej mada*. 2. hebrejské vyd. Svazek VI. Jerušalajim : ha-Milon he-Chadaš be-A'‘M, 2006. s.1821-2145. ISBN 965-517-059-4.(7-7)
- IAKERSON, Shimon. *Catalogue of Hebrew Incunabula from the Collection of the Library of the Jewish Theological Seminary of America*. Svazek I. 1. anglicko-hebrejské vyd. New York – Jerusalem : The Jewish Theological Seminary of America, 2004. Hebrejská část 389 s. Anglická část 316 s. ISBN 965-456-039-9.
- JASTROW, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Svazek I-II v jednom svazku. 3. anglické vyd. Peabody : Hendrickson Publishers, 2005. 1736 s. ISBN 1-56563-860-3.
- KRAUSS, Samuel. *Griechische und lateinische Lehnwörter im Talmud, Midrasch und Targum*. Svazek I. 2. německé vyd. Hildesheim : Georg Olms, 1964. 349 s.
- LANDSHUTH, Eli'ezer. *Amudej ha-avoda Columnae Cultus : Onomasticon Auctorum Hymnorum Hebraeorum eorumque carminum, Cum Notis Biographicis et Bibliographicis, e fontibus excusis et Mss*. 1. hebrejské vyd. Svazek I. Berolini (Berlin) : Typis G. Bernstein, 1857. 130 s.

- LANDSHUTH, Eli'ezer. *Amudej ha-avoda Columnae Cultus : Onomasticon Auctorum Hymnorum Hebraeorum eorumque carminum, Cum Notis Biographicis et Bibliographicis, e fontibus excisis et Mss.* 1. hebrejské vyd. Svazek II. Berolini (tj. Berlin) : Vendunt W. Adolf, 1862. xxxvi, 314 s.
- LEVY, Jacob. *Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim : nebst Beiträgen von Heinrich Leberecht Fleischer und den Nachträgen und Berichtigungen zur Zweiten Auflage von Lazarus Goldschmidt.* Fleischer, Heinrich Leberecht (ed.), Goldschmidt, Lazarus (ed.). 3. německé vyd. Svazek I א-י. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963. 572 s.
- LEVY, Jacob. *Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim : nebst Beiträgen von Heinrich Leberecht Fleischer und den Nachträgen und Berichtigungen zur Zweiten Auflage von Lazarus Goldschmidt.* Fleischer, Heinrich Leberecht (ed.), Goldschmidt, Lazarus (ed.). 3. německé vyd. Svazek II ט-ל. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963. 546 s.
- LEVY, Jacob. *Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim : nebst Beiträgen von Heinrich Leberecht Fleischer und den Nachträgen und Berichtigungen zur Zweiten Auflage von Lazarus Goldschmidt.* Fleischer, Heinrich Leberecht (ed.), Goldschmidt, Lazarus (ed.). 3. německé vyd. Svazek III מ-נ. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963. 742 s.
- LEVY, Jacob. *Wörterbuch über die Talmudim und Midraschim : nebst Beiträgen von Heinrich Leberecht Fleischer und den Nachträgen und Berichtigungen zur Zweiten Auflage von Lazarus Goldschmidt.* Fleischer, Heinrich Leberecht (ed.), Goldschmidt, Lazarus (ed.). 3. německé vyd. Svazek IV פ-ת. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1963. 756 s.
- LIDDELL, Henry George – SCOTT, Robert, *A Greek-English Lexicon.* 10. anglické vyd. New York - Oxford : Oxford University Press, 1996. xlv, 2042, xxxi, 320 s. ISBN 0-19-864226-1.
- LUZZATO, Šemu'el David. *Luach ha-pajtanim ve-ha-pijutim melukat mi-kol ha-minhagim mi-sifrej ha-dfus u-mi-sfarim ktivat jad al-jdej-Šmu'el David Luca'to.* 2. hebrejské vydání. Berlin : Julius Benzian, 1880. 106 s. Edice Ocar Tob. Hebräische Beilage zum Magazin für Wissenschaft des Judenthums.
- PEYRON, Bernardinus. *Codices Hebraici manu exarati Regiae Bibliothecae quae in Tauriensi Athenaeo asservatur.* 1. latinské vyd. Roma – Florentia : Taurini - Fratres Bocca - Regis Italiae bibliopolae, 1880. 327 s.
- PRACH, Václav. *Řecko-český slovník.* 2. české vyd. Praha : Scriptum, 1993. 592 s. ISBN 80-85528-22-3.
- RICHLER, Benjamin. BEIT-ARIÉ, Malachi. PASTERNAK, Nurit. *Hebrew Manuscripts in the Vatican Library Catalogue Compiled by the Staff of the Institute of Microfilmed Hebrew Manuscripts, Jewish National and University Library, Jerusalem.* 1. anglické vyd. Citta del Vaticano : Biblioteca Apostolica Vaticana, 2008. 691 s. Edice Studi e Testi 438. ISBN 978-88-210-0823-8.
- STEINSALTZ, Adin. *The Talmud The Steinsaltz Edition : A Reference Guide.* 2. anglické vyd. New York – Toronto : Random House – Random House of Canada 1989. 323 s. ISBN 0-394-57665-9.

WIGODER, Geoffrey. SECKBACH, Fern. *Encyclopaedia Judaica [CD-ROM]*. Edition Version 1.0. Jerusalem : Keter Publishing House - Judaica Multimedia, 1997. ISBN neuvedeno.

Odborné časopisy

- AVRAHAMSON, Šraga. Le-fijutot. *Sinaj*, Tišri – Adar Bet 1965, roč. 29, č. 56, s. 238-241.
- ADLER, E. N. Un document sur l'histoire des Juifs en Italie. *Revue des Études juives*, janvier 1914, roč. 68, č. 133, s. 40-43.
- BAR ASHER, Moshe. Mishnaic Hebrew : An Introductory Survey. *Hebrew Studies*, 1999, roč. 40, s. 115-152.
- BENTOLILA, Yaakov. Mishnaic Hebrew in a medieval French-Italian tradition : Points of Interest. *Scripta Hierosolymitana*, 1998, roč. 37, s. 87-106.
- BONFIL, Reuven. Bejn Erec-jisra'el le-vein-Bavel. *Šalem*, 1987, roč. 5, s. 1-30.
- DAVID, Jona. Kerova le-ta'anit šiv'a-eser be-tamuz le-Judan ha-kohen bi-rabi Mastija. *Jerušalajim šnaton le-pirkej sifrut ve-omanut*, 1973, č. 7-8, s. 164-181.
- DAVIDSON, Israel. The „Seder Hibbur Berakot“. *Jewish Quarterly Review N. S.*, 1930-31, roč. 21, s. 241-279.
- ELICUR, Šulamit. Le-gilgulej ha-chidatijot ba-pijut ha-mizrachi me-re'šito ad-ha-me'a ha-jud-bejt. *Pe'amim*, 1994, roč. 59, s. 14-34.
- ELICUR, Šulamit. Midraš u-fsuko be-re'i ha-pajtanut. *Sinaj*, 1986, roč. 99, s. 99–109.
- ELICUR, Šulamit. Va-je'ehav omen - kerova kalirit le-purim be-icuv chadaš. *Tarbic*, 1995, roč. 64, s. 499-521.
- FLEISHER, Ezra. Bechinot be-šira pajtanej Italija ha-ri'šonim. *Ha-sifrut*, April 1981, roč. 30-31, s. 131-167.
- FLEISHER, Ezra. Kina al-jmej Herakleios Kejsar : A Lament for the Jews killed in Eretz Israel in the days of Heraclius Caesar. *Šalem*, 1987, č. 5, s. 209-227.
- GOLDSCHMIDT, Daniel. Šloš esre midot. *Machanajim*, erev Roš ha-Šana 1962, s. 62-63.
- HOLLENDER, Elisabeth. Fortschreibung der Aggada. Zur Verwendung rabbinischer Literatur im Piyyut-Kommentar. *Trumah : Studien zum jüdischen Mittelalter*, 2002, roč. 12, s. 35-53.
- HOLLENDER, Elisabeth. Zwei hebräische Klagedichtungen aus der Zeit nach dem Zweiten Kreuzzug. *Ashkenas*, 1996, roč. 6, č. 1, s. 11-54.
- LEBRECHT, Fuerchtegott. Historische Bemerkung über den Reisezweck der vier Geonim aus Bari im Jahre 960. *Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judenthums*, 1845, roč. 2, s. 99-102.
- LEBRECHT, Fuerchtegott. Die Gefangennehmung der vier Geonim aus Bari, und die Niederlassung zweier derselben in Andalusien. *Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judenthums*, 1846, roč. 3, s. 397-399, 422-431.

- MALACHI, Zvi - SCHEIBER, Alexander. Letter from Sicily to Hasdai ibn Shaprut. *Proceedings – American Academy for Jewish Research*, 1973-1974, roč. 41-42, s. 207-218.
- MARCUS, Josef. Studies in the Chronicle of Ahimaaz. *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, 1933-1934, č. 5, s. 85-91.
- MARX, Alexander. List of Poems on the Articles of the Creed. *The Jewish Quarterly Review New Series*, 1918-1919, roč. 9, s. 303-336.
- NOSEK, Bedřich. Zjevená Tóra ze Sinaje a její obsah podle rabínského judaismu. *Theologická revue*, roč. 76, s. 302-323.
- RÜGER, Hans Peter. „Mit welchem Maß ihr meßt, wird euch gemessen werden“. *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche*, 1969, roč. 60, s. 174-182.
- SAGRADINI, Enrica. I Frammenti talmudici della „Genizah Italiana“. *AISG Materia Giudaica*, 2003, roč. 8, č. 1, s. 139-144.
- SCHEINDLIN, Raymond P. Mikdaš Me‘at The Little Temple. *Prooftexts*, 2003, roč. 23, s. 25-63.
- SCHIRMANN, Chajim. Pijut arami le-pajtan italki kadum. *Lešonenu*, 1957, roč. 21, č. 1, s. 212-219.
- STARR, Joshua. The Mass Conversion of Jews in Southern Italy (1290-1293). *Speculum*, April 1946, roč. 21, č. 2, s. 203-211.
- TA-SHMA, Israel M. The ‘Open‘ Book in Medieval Hebrew Literature : the Problem of Authorized Editions. *Bulletin John Rylands Library*, Autumn 1993, roč. 75, č. 3, s. 17-24.
- ZULAY, Menachem. Kerova be-šabach ha-cedaka. *Sinaj*, kislev-ijar 1945, roč. 8, č. 17, s. 39-48.

Resumé

Italian and Sicilian Piyyut in contemporary Context and its unique Contribution to further poetical Output (from the point of hermeneutical Rules)

Hermeneutic rules (so-called *middot*), which developed during the process of the rabbinic literature formation, partially under influence of sopherim or Greek influence, provided with one of the main viewpoints of hypotext choice in poetry, ruled a combination and an arrangement of elements in poetry. These principles, differentiated during the 2nd century A.D. into two systems - r. Yishma'el's and r. Eli' eser b. Josi ha-gelili's lists (for halakhic and aggadic interpretation) underwent a process of contraction in *piyyut*. As a basis for text of these hermeneutical rules, a special attention deserved original tannaitic text of r. Eli' eser b. Josi ha-gelili's list according to H. G. Enelow's unique critical edition. As a highly inspirational source, this thesis values a rare early printed edition of *Mahzor benej Roma* which contains a rich poetical material for synagogal use and a commentary which illuminates liturgical setting, content, linguistical variability and hermeneutical approach to the payetanic text.

The synagogal poetry assumed a didactical function and historical remembrance function following pre-classical period. As a result of poetic activity the originated the didactical text, which instructed, assisted at the preservation of lessons and *topoi* taught in *yeshivot* (Ashkenaz), scholarly circles (Rome, Apulia, Calabria and Sicilia) and later on in synagogues. This thesis concentrates on development of piyyut of Apenine and Sicilian origin as a gate of pre-classical, classical and post-classical Hebrew synagogal poetry on European soil.

In this thesis, an effort was undertaken to identificate a hypotext in Hebrew medieval poetry. From the recent point of view is the rabbinic hypotext identification possible at most half, since partially poets advanced on the basis of the midrashic texts available, different from extant textual versions. On the basis of original textual variants connected with the identification of the hypotext, this thesis arrived at a comparative work on the development and the understanding of implicate and explicate application of hermeneutic rules and their comparison with focus on differences between Palestinian – Apenine and Ashkenazic specifications: *gezera shawa*, *binyan av*, *mashal*, *ke-neged*, *me'al*, *gematri'a*, *notarikon*, in addition to *midah ke-neged midah*, as well as hermeneutical principles of *peticha mikra'it* and *siyyomet mikra'it*.

Anotace v českém jazyce

Hermeneutické principy (tzv. *midot*) se vyvinuly v průběhu formační fáze rabínské literatury, jejímiž protagonisty byli *sofrim* a rabíni. Tradováním i vlivem helenistické kultury přísloví se etabloval jeden z řídících principů pro uspořádání hypotextu v pijutu, které zároveň mělo učiniti zadost nárokům poetiky. Halachický sumář, jménem r. Jišma'ela, i sumář pro agadickou literaturu, v souvislosti se jménem r. Eli'ezera b. Josi ha-gelili, společně z 2. století o. l., se v rabínské a midrašické literatuře záhy diferencují, avšak v synagogální poezii prochází kontraktivním procesem, analogicky k procesu spojování poetických nároků, témat, inovativnosti, liturgického zasazení do jediného verše či strofy. Ačkoliv nelze identifikovat více než polovinu hypotextu v poetickém verši, přece byl v této dizertaci učiněn pokus reflektovat explicitní vyjádření zapojení principů i jejich implicitní aplikace v pijutu, jenž se historicky stal nástrojem pro didaktické, mnemotechnické účely, účely obce, rabínských *ješivot*, kruhů učenců i *chazanim-pajtanim*.

Anotace v anglickém jazyce

Hermeneutic rules (so-called *middot*), which developed during the process of the rabbinic literature formation, partially under *sopherim's* or Greek influence, provided with one of the main viewpoints of hypotext choice in poetry, ruled a combination and an arrangement of elements in poetry. These principles, differentiated during the 2nd century A.D. into two systems - r. Yishma'el's and r. Eli'ezer b. Josi ha-gelili's lists (for halakhic and aggadic interpretation) underwent a process of contraction in *piyyut*. From the recent point of view is the rabbinic hypotext identification possible at most half, since partially poets advanced on the basis of the midrashic texts available, different from extant textual versions. On the basis of original textual variants connected with the identification of the hypotext, this thesis arrived at a comparative work on the development and the understanding of implicate and explicate application of hermeneutic rules. The synagogal poetry assumed a didactical function and historical remembrance function following pre-classical period. As a result of poetic activity the originated the didactical text, which instructed, assisted at the preservation of lessons and *topoi* taught in yeshivot (Ashkenaz), scholarly circles (Rome, Apulia) and later on in synagogues.

Klíčová slova v češtině

pijut, hebrejská středověká poezie, rabínská literatura, agada, hermeneutický princip, *mida*

Klíčová slova v angličtině

piyyut, Hebrew mediaeval poetry, rabbinic literature, *aggadah* hermeneutical rule, *midah*